

SPRÁVY NP A CHKO – UNIKÁTNÍ MODEL V RÁMCI EU

PETR ROTH

RNDr. PETR ROTH, CSc.

viz str. 28

V Evropské unii existují stovky národních parků a chráněných území, které odpovídají našim CHKO – ta se zpravidla nazývají přírodní či regionální parky, ale na názvu nezáleží. Většina těchto území má to, co my nazýváme správami – tedy instituce, zpravidla s kmenovými zaměstnanci, které zajišťují péči o ně. Proto český systém správ CHKO a NP není na první pohled ničím nápadný, snad s výjimkou relativně vysokého počtu zaměstnanců správ v porovnání s okolními zeměmi – což je mimochodem skutečnost také ne zcela doceněná, již se zde ale nebudeme dále věnovat. Ovšem teprve máme-li možnost cestovat a „služebně“ se seznamovat s fungováním takových správ v zahraničí, postupně si uvědomíme, že u nás máme cosi významného navíc: speciální státní správu.

Když se v roce 1991 vytvářel nový zákon o ochraně přírody a krajiny, bylo to v krátkém období, kdy jsme se všichni opájeli nadšením ze získané svobody. A kdy se dařilo prolomit nejedno tabu minulého režimu a prosadit řadu velmi pokrokových opatření právě na základě zkušeností s (ne)fungováním v předchozích desetiletích. Jedním takovým „poučením z krizového vývoje“ bylo právě fungování a role bývalých Krajských středisek krajské památkové péče a ochrany přírody (spadajících pod Ministerstvo kultury). Pod ně byly podřazeny tehdejší správy CHKO (tento model v podstatě korespondoval s dnešním modelem AOPK ČR), i správy tehdejších tří národních parků. Všechny tyto instituce byly metodickými a odbornými organizacemi s právem (a povinností) vydávat odborná stanoviska, aniž ovšem měl kdokoli povinnost se těmito stanovisky řídit. Je pravdou, že i za těchto okolností správy dokázaly zabránit řadě fatálních rozvojových záměrů a prosadit takovou péči o jednotlivá území, která zabránila jejich degradaci. Cena za to ovšem bývala často neúměrná výsledku – výjimkou nebyly osobní perzekuce, a k prosazení pozitivních věcí či zabránění „rozvojovým“ záměrům bylo nutno využívat především

různé neoficiální cesty, jak tomu bylo za minulého režimu běžně v celé společnosti. Celkově tento model nefungoval ve prospěch ochrany přírody, a to navzdory tomu, že režim z propagandistických důvodů postupně umožnil zřídit ZCHÚ na téměř 15 % rozlohy území státu. Právě skutečnost, že především velkoplošná zvláště chráněná území pokrývala významnou rozlohu země (navíc ještě v roce 1990 za platnosti starého zákona přibýlo 5 nových CHKO) a že institut odborných stanovisek nemohl ani náhodou zajistit účinnou ochranu těchto unikátních území, vedla tvůrce stočtrnáctky k tomu, že pro správy CHKO a NP navrhli model kombinující odbornou organizaci a orgán státní správy. Ještě předtím (v roce 1990) došlo k personálnímu posílení správ a jejich vyčlenění z resortu Ministerstva kultury do samostatné organizace – Českého ústavu ochrany přírody – pod zcela novým resortem životního prostředí. Tak byly připraveny základní podmínky pro to, aby správy v novém pojetí byly schopny vykonávat kvalitativně zcela nové úkoly a uplatňovat předtím nikdy nepoznané pravomoci v oblasti státní správy, které jim tvůrci zákona přičklí zejména díky nenápadnému § 44 zákona. Je záhadou, jak je možné, že tento model při projednávání návrhu zákona nikdo nenapadl – v tehdejší revoluční době, kdy už byly v plném proudu malá i velká privatizace, měli zřejmě zastánci liberálních teorií jiné starosti. A tak byl zákon v únoru 1992 schválen a k 1. červnu onoho roku vznikly správy CHKO a NP s rozsáhlými správními kompetencemi, které také od té doby na sto procent (občas bohužel i více) využívají – ne vždy sice ku prospěchu ochrany přírody, ale tak tomu je v každém společenském odvětví, nadaném exekutivními pravomocemi. K tomu ještě v průběhu let přistoupilo vykonávání dalších funkcí - přímé hospodaření s majetkem státu, odborné činnosti, strážní služba, ekologická výchova a další.

Zhodnotíme-li tento model z pohledu ochrany přírody, je jednoznačně pozitiv-

ní a užitečný – i když samozřejmě různé zájmové skupiny „na druhém břehu“ na to mají pohled odlišný: tuto skutečnost si ovšem nejlépe uvědomíme právě v zahraničí. Pokud se mi podařilo zjistit, je Česká republika jediným státem EU, kde správy VZCHÚ jsou správními orgány. Ve všech ostatních státech vykonávají státní správu v takových územích orgány životního prostředí a správní orgány jiných resortů stejně jako ve „volné“ krajině. Absence správních pravomocí u správ velkoplošných území není vždy pocíťována jako handicap. Zejména v některých západních státech s vysokou tradicí administrativní kultury, kde k dobrému chování patří snaha se se všemi domluvit a nikoli spáchat co největší podraz, možná ani takový model nepostrádají a leckde si ho vůbec nedokáží představit – historicky se tam nic takového nevyvinulo a nikoho to nikdy ani nenapadlo. V zemích, které jsou nám (bohužel) kulturně bližší, ale všude vidíme obrázek, jaký jsme u nás znali před rokem 1992: správy velkoplošných území často nemají pravomoci vůbec žádné, svoje odborná vyjádření a posudky musí tvrdě obhajovat vůči privátnímu sek-

toru a silnějším hospodářským odvětvím, často se stávají odkladištěm vysloužilých politiků či naopak pašalíky pro politiky budoucí. Takže i jejich odborná úroveň bývá leckdy sporná, protože tito „vedoucí“ je neřídí, pokud se v nich vůbec vyskytují; a velmi často jsou podfinancované, neboť jakési odborné organizace, které nikdo nebere vážně, stát příliš nezajímají. Naše správy, které se na základě prostého popisu vykonávaných činností a pravomocí mohou nezasevěnému jevit jako zdánlivý hybrid, ve skutečnosti naplňují požadavek na komplexní pojetí ochrany přírody v praxi – a právě toto sepjetí správních kompetencí a odborných a ekonomických nástrojů nám v zahraničí (právem) hodně závidějí...

Zajímavé je, že přestože stočtrnáctka prošla již osmatřiceti novelizacemi a za svůj relativně dlouhý život čelila bezpočtu principiálních útoků směřujících k jejímu oslabení – díky čemuž je v dnešní podobě již zcela nefunkční – nebyl nikdy podniknut vážnější pokus o likvidaci speciální státní správy. Prvních deset let existence zákona se sice povídalo leccos, ale vypracováním návrhu na zrušení stávajícího systému

a jeho nahrazení nějakým jiným se nikdo vážně nezabýval. Jak je v resortu životního prostředí smutným zvykem, k nejvážnějšímu ohrožení modelu došlo za minulé vlády ze strany tehdejšího ministra ŽP, nicméně i toto ohrožení pominulo s neslavným koncem oné vlády. Uvidíme, jakých překvapení se dočkáme v brzké budoucnosti. Ochrana přírody by si však vždy měla uvědomovat jedinečnost a význam stávajícího modelu a měla by být připravena jej věcně obhájit, a to nejen odbornými argumenty: bylo by například zajímavé vytvořit přehled, kde a proč mají své chalupy ti pravicoví politici a podnikatelé, kteří by resort životního prostředí nejraději zrušili, a představit si, jak by ona území pravděpodobně vypadala, kdyby poslední čtvrtstoletí nebyla „pod kuratelou“ správ...

Děkuji Ing. Tomáši Rothrockovi za cenné poznámky ke stavu před rokem 1992.

